

ارائه الگوی توسعه بافت‌های با ارزش روستایی جهت توسعه گردشگری روستایی دهستان سمام (شهرستان املش استان گیلان)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۸/۲۴ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۱۷

مهرناز فدائی^۱ حسین سلیمانی^{۲*} امیر گندمکار^۳ سید رامین غفاری^۴

- ۱- گروه جغرافیا، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران
- ۲- استادیار گروه جغرافیا، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران
- ۳- دانشیار گروه جغرافیا، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران
- ۴- دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

با حفاظت، باز زنده‌سازی و استقرار حیات در بافت‌های با ارزش روستایی امکان بازشناسی فرهنگ‌های بومی و محلی میسر می‌شود و از این راه انتقال تجارب فرهنگی تحقق می‌یابد. هدف از پژوهش حاضر ارائه الگوی بهینه برنامه‌ریزی توسعه بافت‌های با ارزش روستایی جهت توسعه گردشگری با تأکید بر گردشگری روستایی دهستان سمام شهرستان املش می‌باشد. تحقیق حاضر از لحاظ هدف (نوع استفاده) یک تحقیق کاربردی است. از نظر روش انجام دادن تحقیق به طور کلی، این تحقیق یک تحقیق توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری مورد پژوهش شامل ۳۲ نفر از کارشناسان مربوطه بوده که حجم نمونه برای کارشناسان به شیوه کل سرشماری بهره گرفته شد. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه ۳۶ سؤالی در بخش بافت با ارزش و ۲۸ سؤال در بخش توسعه گردشگری روستایی است. برای بررسی روایی پرسشنامه از نظر ۵ نفر از متخصصین حوزه برنامه‌ریزی روستایی استفاده شده و روایی آن چندین بار مورد بررسی قرار گرفت و همچنین از روایی سازه‌ای بر اساس تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. برای بررسی پایایی نیز از آلفای کرونباخ بهره گرفته شد که مقدار آن ۰/۸۴ و در وضعیت مطلوبی است. در قسمت تحلیل داده‌ها به کمک نرم افزارهای spss22 و Smart PLS به بررسی سؤالات تحقیق با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری و آزمون تحلیل عاملی تأییدی پرداخته شد. نتایج نشان داد که به طور کلی برنامه‌ریزی توسعه بافت‌های با ارزش روستایی بر توسعه گردشگری تأثیرگذار بوده است. در این میان شاخص اقتصادی بر توسعه گردشگری، شاخص اجتماعی بر توسعه گردشگری و شاخص کالبدی بر توسعه گردشگری اثرگذار بوده است. بر این میان شاخص کالبدی بر توسعه گردشگری بیشترین تأثیر و شاخص اجتماعی بر توسعه گردشگری کمترین تأثیر را داشته است.

واژه های کلیدی: الگوی بهینه، بافت‌های با ارزش، روستا، توسعه گردشگری، دهستان سمام.

مقدمه

آنچه باید امروزه در ارتقاء کیفیت روستاهای کشورمان مدنظر قرار گیرد، تعیین نوع مداخله مناسب روستایی بر اساس ویژگی‌ها و پتانسیل‌های روستا و همچنین استفاده مناسب از این پتانسیل‌ها جهت افزایش کیفیت و هویت‌دهی به بافت روستای موردنظر می‌باشد. بافت کالبدی روستاها علاوه بر دخالت مستقیم افراد جامعه از عوامل محیطی نیز تأثیر می‌پذیرند. شدت تأثیرگذاری این عوامل گاه بواسطه توانایی‌های انسانی کاهش می‌یابد ولی همواره تأثیرات خود را بر شکل‌بندی کالبد و سازمان فضایی روستا حفظ می‌کند. بنابراین خصوصیات کالبدی روستاها تحت تأثیر دو گروه کلی عوامل مرتبط با محیط و انسان شکل می‌گیرد. بافت-های روستایی حاوی اطلاعات مفیدی برای ارزیابی میزان تأثیرپذیری فرایند شکل‌گیری و توسعه طبیعی کالبد روستاها از عوامل مختلف محیطی - اقلیمی، اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی هستند که در بسیاری از روستاهای کشور نیز حضور و تداوم دارند. برنامه‌ریزی گردشگری برای مناطق روستایی بویژه مناطق که دارای بافت تاریخی حساس و شکننده باید به گونه‌ای باشد که متناسب با توان محیط صورت گیرد تا از آسیب‌های تخریب جلوگیری نموده و لطمه‌ای به محیط وارد نشود. از مهمترین دستاوردهای این رویکرد، برنامه‌ریزی و ایجاد زمینه مناسب برای بهسازی و احیای بافت‌های باارزش روستایی است. در واقع می‌توان از گردشگری روستایی استفاده کرد و ساخت و سازه‌های مربوطه را با توجه به معماری بومی منطقه، با مصالح عمده منطقه و با اضافه کردن امکانات و تسهیلات رفاهی به کار گرفت به طوری که به بافت سنتی روستا آسیب جدی وارد نشود (یوسفی و نصرتی بیابانکی، ۱۳۹۸).

استان گیلان دارای روستاهای بسیار زیاد با جذابیت‌های بی‌نظیر گردشگری به خصوص در زمینه بافت و معماری می‌باشد که به گونه متناسب به آن پرداخته نشده است و شهرستان املش با توجه به قرارگیری در محدوده کوهستان و روستاهای با هدف گردشگری عالی در این زمینه قابلیت متناسبی دارد. دهستان سماس در بخش رانکوه شهرستان املش، استان گیلان واقع شده است و این منطقه دارای روستاهای کوچک‌تری مثل ملکوت و امام و آل‌بویه است. قدمت روستاهای آل‌بویه و امام بیش از ۵۰۰ سال است و به دلیل قرارگیری در بخش ییلاقی، موقعیت استقرار مناسبی برای سکونت دارد علت جذابیت روستاها وجود خانه-های روستایی متراکم است. از جمله مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی توسعه گردشگری در کشور ایران و به-ویژه در استان‌های گیلان و مازندران، دست‌اندازی به پوشش گیاهی و به ویژه نواحی جنگلی است. این امر علاوه بر این که موجب رونق و توسعه پایدار گردشگری نمی‌شود، بلکه موجب آسیب فراوان به محیط زیست انسانی و طبیعی می‌گردد و توسعه افسارگسیخته گردشگری در این مناطق و ساخت‌وسازهای فراوان در مزارع و نواحی جنگلی، آینده این مناطق را با مشکلات فراوان روبرو خواهد کرد. لذا به منظور حفظ محیط-زیست و توسعه پایدار در این نواحی هرگونه برنامه‌ریزی گردشگری باید با ارزیابی توان‌های محیطی و زیست-محیطی منطقه صورت پذیرد.

مسأله اساسی این است که تاکنون در راستای برنامه‌ریزی گردشگری روستایی بر اساس بافت‌های با ارزش روستایی در این منطقه تحقیقی صورت نگرفته است و روستا در راستای توسعه روستایی دچار یک سردرگمی و بحران شده است و شاخص‌های مختلف به خصوص زیست محیطی در وضعیت متناسبی قرار

ندارد. روستاهای محدوده نتوانسته‌اند از توسعه پایدار گردشگری روستایی به خصوص در بافت باارزش روستایی و در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی بهره‌برداری نمایند. بنابراین مهم‌ترین سؤال پژوهش این است که الگوی بهینه برنامه‌ریزی توسعه بافت‌های با ارزش روستایی جهت توسعه پایدار گردشگری با تاکید بر گردشگری روستایی دهستان سمام شهرستان املش، چگونه می‌باشد؟

تحقیق حاضر از لحاظ هدف (نوع استفاده) یک تحقیق کاربردی است. از نظر روش انجام دادن، این تحقیق یک تحقیق توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری مورد پژوهش شامل ۳۲ نفر از کارشناسان مربوطه در حوزه میراث فرهنگی و گردشگری، اساتید دانشگاهی، دانشجویان دکتری می‌باشند که حجم نمونه برای کارشناسان به شیوه کل سرشماری بهره گرفته شد. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه ۳۶ سؤالی در بخش بافت با ارزش و ۲۸ سؤال در بخش توسعه گردشگری روستایی است. برای بررسی روایی پرسشنامه از نظر ۵ نفر از متخصصین حوزه برنامه‌ریزی روستایی استفاده شده و روایی آن چندین بار مورد بررسی قرار گرفت و همچنین از روایی سازه‌ای بر اساس تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. برای بررسی پایایی نیز از آلفای کرونباخ بهره گرفته شد که مقدار آن ۰/۸۴ و در وضعیت مطلوبی است. در قسمت تحلیل داده‌ها به کمک نرم‌افزارهای spss22 و Smart PLS به بررسی سؤالات تحقیق با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری و آزمون تحلیل عاملی تأییدی پرداخته شد.

توسعه پایدار گردشگری

گردشگری پایدار شیوه‌ای مثبت برای کاهش هیجانات و تنش‌هایی است، که بوسیله تأثیرگذارانه‌های متقابل میان صنعت گردشگری و بازدیدکنندگان، محیط زیست و جوامع میزبان بوجود آمده است همچنین روشی است که برای توسعه گردشگری به کار می‌رود، به ویژه در مناطق روستایی، که وابستگی گردشگری و محیط زیست در آنها بسیار مشهود است. بنابراین علیرغم توجهی که به گردشگری پایدار و پذیرش اصول آن می‌شود، هنوز بحث‌های زیادی در مورد عملی بودن و حتی معنی توسعه، گردشگری پایدار وجود دارد. گردشگری یکی از بزرگترین و سریع‌الرشدترین فعالیت‌ها در جهان است. همچنین، یکی از مهمترین منابع درآمد، اشتغال و ثروت در بسیاری از کشورهاست (نتو^۱، ۲۰۱۳: ۲۵۴).

اهمیت توجه به بافت باارزش روستایی

از آنجا که بناهای تاریخی جزء اولین نقاطی هستند که اکثر مسافران با آن برخورد دارند و بخش عمده تصویر روستا شکل می‌گیرد، لذا پرداختن به این مسئله امری اجتناب‌ناپذیر است.

الف) حفظ ارزش‌ها و ساماندهی بافت‌های روستایی

در زمان معاصر، با شناخت عوامل اصلی تخریب بافت‌های باارزش روستایی، دیدگاه‌ها و سیاست‌های دست‌اندرکاران امر گردشگری روستایی معطوف رهیافت‌های جامعی شده که خواهان رشد بلندمدت صنعت گردشگری بدون تخریب، تهدید و آسیب بر محیط زیست، سکونت‌گاه‌ها و آسیب‌های اجتماعی، همچنین اصلاح گردشگری نابسامان و بدون برنامه‌ریزی است (طالب، ۱۳۹۱: ۲۷).

¹ Neto

ب) احیای فرهنگ و معماری بومی

زمینه‌سازی برای احراز هویت و فراهم کردن امکان حفظ و نگهداری بافت‌ها و آثار ارزشمند معماری روستایی که ظهور عینی فرهنگ بومی این سرزمین هستند برای انتقال ارزش‌های فرهنگی به نسل‌های آینده، یکی از ضرورت‌های مهم طرح‌های بهسازی به شمار می‌رود (اکرمی و سامه، ۱۳۸۷: ۱۳).

ج) افزایش سطح کیفی زندگی ساکنان بافت

با حفاظت، باززنده‌سازی و استقرار حیات در بافت‌های بارز روستایی امکان بازشناسی فرهنگ‌های بومی و محلی میسر می‌شود و از این راه انتقال تجارب فرهنگی تحقق می‌یابد و امکان بازشناسی فناوری‌های ساختمانی گذشته میسر می‌شود و با رونق گردشگری در کنار آن می‌توان سطح کیفی زندگی ساکنان را بهبود بخشید (مظاهری، ۱۳۸۰: ۳۸).

د) ضرورت‌ها و قابلیت‌های گردشگری

گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد است که می‌توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی- اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد کرد (رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱: ۲۶).

تهیه و اجرای طرح بهسازی بافت بارز روستایی با هدف حفظ و نگهداری بافت کالبدی برخی از روستاهای کشور در برنامه سوم توسعه، با هماهنگی دستگاه‌های ذیربط به عهده بنیاد مسکن نهاده شده است (سادات موسوی، ۱۳۹۲: ۱).

ه) ضرورت‌های اقتصادی

با استمرار سکونت در این روستاها، بخشی از سرمایه‌هایی که برای ایجاد مسکن و تأسیسات روستاها هزینه می‌شود حفظ می‌شوند. همچنین با ایجاد زمینه‌های نگهداشت جمعیت در این قبیل روستاها از مهاجرت و تخلیه جمعیت جلوگیری و از هزینه‌های ملی در امر مهاجرت کاسته می‌شود (مظاهری، ۱۳۸۰: ۴۰). از طرفی دیگر، با توجه به دوره کوتاه اجرای این طرح‌ها و سوابق مداخله برنامه‌ای در بافت‌های روستایی، ارزیابی پیامدها و آثار طرح هنوز زود به نظر می‌رسد، اما آنچه می‌توان از همین تجارب ذکر کرد، الزامات و ضرورت‌هایی است که برای مداخله در بافت روستایی به طور ویژه باید به آن پایبند بود. از جمله استفاده از دانش بومی، بازآموزی و معاصرسازی این دانش، استفاده از مصالح بوم‌آورد و بازتولید و معاصرسازی آنها، بسیج نیروهای خفته روستایی و آموزش آنان برای کاربست مجدد دانش بومی در فرایند بهسازی بافت با ارزش روستایی می‌باشد (باقری و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۱) و هدف از آن را می‌توان به معنی کمال مطلوب بافت روستایی دانست (آریانیپور: ۱۳۸۲: ۶۹۷). در ادبیات برنامه‌ریزی، هدف عبارت است از مجموع آرزوها و خواسته‌های نهایی جامعه اعم از اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که منبعت از نظام ارزشی جامعه است (زیاری، ۱۳۷۸: ۲۴). بررسی این شاخص در روستا می‌تواند مشخصات فرهنگی و اجتماعی خاص هر روستا را کشف و معرفی نماید (مرکز مطالعات و خدمات تخصصی شهری و روستایی، ۱۳۸۵: ۴): امروزه طرح‌های توسعه و عمران روستایی در کشور بیشتر جنبه حقوقی و تقسیم عادلانه خدمات رفاهی و زیربنایی است (نوری نژاد، ۱۳۸۹: ۳۹).

در زمینه پیشینه پژوهش می‌توان به موارد ذیل اشاره داشت:

پیشینه خارجی

معینی^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی نقش گردشگری در توسعه و فراز و فرود معماری و بافت روستایی اقدام کرده است که نتایج بیانگر آن است که زندگی روستایی، نوعی از زندگی همراه با تولید و مبتنی بر ساختارهای بومی است که ساکنان آن اغلب نیازهای خود را در محدوده روستا تأمین می‌کنند. تانگ^۲ (۲۰۱۹) در مقاله‌ای به بررسی توسعه گردشگری روستایی در حفظ محیط بومی و زیست‌بوم روستائیان پرداخته است که نتایج بیانگر آن است که توسعه این نوع گردشگری تا حد زیادی به محیط زیست طبیعی وابسته است. شارپلی^۳ (۲۰۱۰) در پژوهشی به بررسی گردشگری روستایی یک تجربه طبیعی، پرداخته است که نتایج مشخص می‌کند که میزان ابعاد فرهنگی به گردشگری در عمل اثبات شده است گرچه گردشگران به طور هدفمند به جست‌وجوی تحقق طبیعی به ناحیه مراجعه نمی‌کنند. گارود^۴ (۲۰۰۶) در پژوهشی به بررسی بازآفرینی منابع روستایی به عنوان سرمایه‌های روستایی، پرداخته است که نتایج بیانگر آن بود که درک تحلیل‌های صورت گرفته در یک جامعه روستایی که سرمایه خود را از طریق تولید گردشگری فراهم می‌کند در این امر است که مزیت‌های بالقوه روستاها را تقویت کرده تا از طریق آن جذب گردشگر صورت گیرد. زنگ^۵ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای به درک نگرش‌های جامعه به سوی گردشگری و تعامل میزبان مهمان در مرز مناطق شهری و روستایی، اقدام نموده است که نتیجه پژوهش خلاصه‌ای است از درک بهتر از نگرش‌های جامعه نسبت به گردشگری و تعامل میزبان و مهمان برای توسعه پایدار گردشگری که حیاتی است.

پیشینه داخلی

باقری و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای به بررسی و تحلیل رویکرد احیا و باززنده‌سازی بافت باارزش روستایی در ایران پرداخته است که نتایج بیانگر آن است که استفاده از دانش بومی، بازآموزی و معاصرسازی این دانش، استفاده از مصالح بوم آورد و بازتولید و معاصرسازی آنها، بسیج نیروهای خفته روستایی و آموزش آنان برای کاربست مجدد دانش بومی در فرایند بهسازی بافت باارزش روستایی می‌باشد. مجیدی (۱۳۹۸) در پژوهشی به تأثیر بافت باارزش تاریخی در رونق گردشگری روستای خاوه (شهرستان ورامین) اقدام کرده است و نتایج بیانگر آن می‌باشد گردشگری روستایی امروزه یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری محسوب می‌شود. حیدری ساربان (۱۳۹۵) به بررسی و ارزیابی نقش اجرای طرح‌های توسعه‌ی گردشگری روستاهای توریستی مطالعه‌ی موردی: روستای توریستی صور در شهرستان بناب، پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد بین انتظارات هر سه گروه در مورد آثار طرح‌های هادی در پنج بعد کالبدی- ساختاری، اجتماعی، بهداشتی، اقتصادی و زیست‌محیطی تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

عنابستانی (۱۳۹۵) به بررسی آثار اجرای طرح‌های بهسازی بافت‌های باارزش بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی، پرداخته است و نتایج حاصل بررسی نشان می‌دهد که بهسازی بافت باارزش با در نظر گرفتن کالبد و شرایط محیطی هر روستا و جلوگیری از ساخت‌وساز غیربومی منجر به تغییرات اجتماعی، کالبدی، زیست-

¹ Moeini

² Tang

³ Sharply

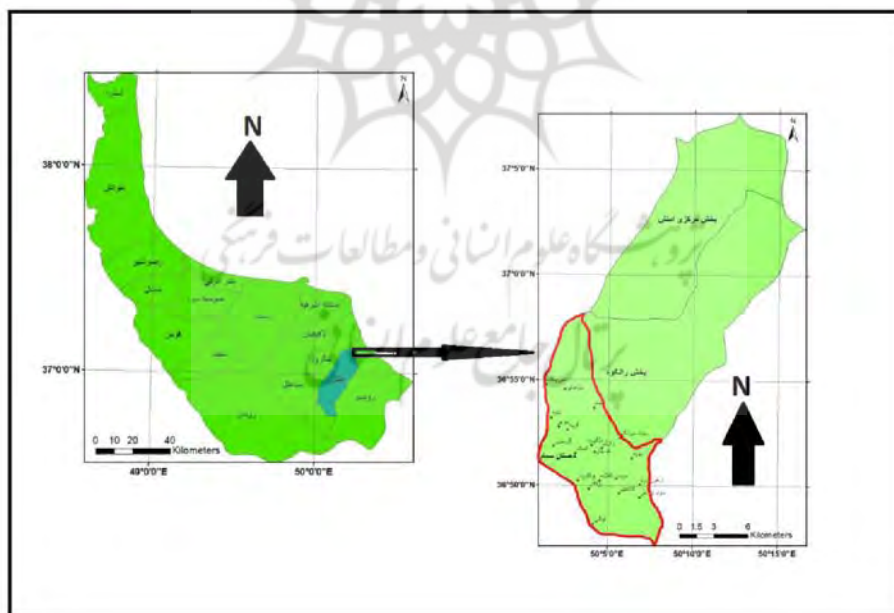
⁴ Garoud

⁵ Zeng

محیطی و اقتصادی مثبتی شده است. حاجی زاده (۱۳۹۵) به بررسی تأثیر طرح بهسازی بافت باارزش روستایی در توسعه پایدار گردشگری روستایی (مطالعه موردی: روستای کزج خلخال)، پرداخته است. نتایج تحقیق مبین این است که سیما و فضای کالبدی روستای کزج تحت پوشش طرح بهسازی بافت باارزش روستایی، دچار تحولات زیادی از جمله زیباسازی روستا شده و همین مسئله باعث جذب گردشگران به این روستا و توسعه پایدار گردشگری روستایی آن شده است.

مواد و روش‌ها

شهرستان املش با وسعتی حدود ۴۶۹/۵ کیلومتر مربع در مختصات جغرافیایی ۳۶ درجه و ۴۷ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۸ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۵۰ درجه و ۱ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار مبدا و در فاصله ۷۵ کیلومتری شهر رشت، مرکز استان گیلان واقع شده است. جمعیت آن بالغ بر ۵۰ هزار نفر و شامل دو بخش (مرکزی و رانکوه) و دو شهر (شهر املش و رانکوه) و ۵ دهستان و ۱۴۶ روستا می‌باشد. دهستان سمام از جمله سه دهستان بخش رانکوه بوده و در منتهی‌الیه جنوب‌غربی شهرستان املش قرار دارد. مسیرهای دسترسی به دهستان سلماس از دو منطقه می‌باشد: ۱- گیلان - رودسر - کلاچای - نرسیده به چابکسر دوراهی سیاهکلرود جواهر دشت ۲- رامسر - جواهر ده. شکل (۱) موقعیت شهرستان املش، بخش رانکوه و دهستان سمام را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۱: موقعیت شهرستان املش در استان گیلان، بخش رانکوه و دهستان سمام.

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹.

بحث

برای بررسی فرض نرمال بودن متغیرهای مطالعه از آزمون کولموگوراف- اسمیرنوف یک نمونه‌ای (برای بررسی متغیرها به صورت تک تک) استفاده شده است؛ نتایج نشان دهنده آن است که فرض نرمال بودن برای تمام متغیرها را نمی‌توان رد کرد ($P > 0/05$). نتایج این آزمون در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱- نتایج آزمون کولموگوروف- اسمیرنوف برای بررسی پذیره نرمال بودن

متغیر	حجم نمونه	آماره آزمون	سطح معناداری	نرمال- غیر نرمال بودن	نتیجه
توسعه گردشگری روستایی	۳۲	۰/۶۵۴	۰/۳۲۵	نرمال	تأیید
کالبدی	۳۲	۰/۴۵۲	۰/۴۱۱	نرمال	تأیید
اجتماعی	۳۲	۰/۳۶۵	۰/۳۶۵	نرمال	تأیید
اقتصادی	۳۲	۰/۴۷۵	۰/۳۴۵	نرمال	تأیید

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹.

با توجه به جدول ۱ مشاهده می‌گردد کلیه متغیرها دارای فرض نرمال می‌باشند.

تحلیل معادلات ساختاری

در این قسمت برای بررسی رابطه بین متغیرهای پژوهش، با استفاده از مدلیابی معادلات ساختاری PLS استفاده شده است و از آن جایی که تا حجم نمونه ۲۰۰ نفر می‌توان از PLS استفاده کرد از این نرم-افزار استفاده شده است که ابتدا بارهای عاملی مورد ارزیابی قرار گرفته است. قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل مشاهده به وسیله بار عاملی نشان داده می‌شود که می‌توان به عنوان به برازش سازه ای یاد کرد. بار عاملی مقداری بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کمتر از ۰,۳ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف نظر می‌شود. بار عاملی بین ۰,۳ تا ۰,۶ قابل قبول است و اگر بزرگ‌تر از ۰,۶ باشد خیلی مطلوب است. مشاهده شد که تمامی متغیرهای مشاهده شده دارای ضرایب تأثیر رگرسیونی مثبت و معناداری با مقیاس‌های خود هستند و بزرگی این ضرایب نیز نسبتاً برای همه موارد در حد بالایی است.

ارزیابی مدل ساختاری

روایی همگرا (میانگین واریانس استخراج شده)

معیار فورنل و لارکر^۱ برای این روایی بیشتر شدن میانگین واریانس‌های استخراج شده (AVE) از ۰/۵ است. به این معنی که یک متغیر مکنون می‌تواند به طور میانگین بیش از نیمی از پراکندگی معرف‌هایش را تبیین کند. همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود مقدار AVE برای متغیرهای مکنون بالاتر از ۰/۵ است. بنابراین می‌توان گفت که روایی همگرای مدل‌های اندازه‌گیری مطلوب می‌باشد.

1. Larcker

2. Average Variance Extracted(AVE)

جدول ۲ مقادیر معیار میانگین واریانس استخراج شده مربوط به هر یک از متغیرها

ضریب میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	متغیرهای پژوهش
۰/۵۰۹	بافت‌های با ارزش روستایی
۰/۶۶۹	توسعه گردشگری
۰/۶۲۸	اقتصادی
۰/۶۱۴	اجتماعی
۰/۵۷۱	کالبدی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹.

پایایی مرکب

در این تحقیق جهت تعیین پایایی^۱ پرسشنامه از دو معیار (ضریب آلفای کرونباخ^۲ و ضریب پایایی مرکب^۳) استفاده شده است. ضرایب آلفای کرونباخ تمامی متغیرها در این تحقیق، از حداقل مقدار (۰/۰۷) بیشتر است. پایایی مرکب بر خلاف آلفای کرونباخ که به‌طور ضمنی فرض می‌کند هر شاخص وزن یکسانی دارد، متکی بر بارهای عاملی^۴ حقیقی هر سازه است؛ و بنابراین معیار بهتری را برای پایایی ارائه می‌دهد. پایایی مرکب باید مقداری بیش از ۰/۰۷ را به‌دست آورد تا بیانگر ثبات درونی سازه باشد. در جدول ۳ نتایج پایایی ابزار سنجش به‌طور کامل آورده شده است.

جدول ۳- مقادیر پایایی مرکب و آلفای کرونباخ مربوط به هر یک از متغیرها

ضریب پایایی آلفای کرونباخ	ضریب پایایی مرکب (CR) $P_c > 0.7$	متغیرهای پژوهش
۰/۸۰۶	۰/۸۱۲	بافت‌های با ارزش روستایی
۰/۸۸۵	۰/۸۹۸	توسعه گردشگری
۰/۷۹۲	۰/۷۸۰	اقتصادی
۰/۷۷۶	۰/۸۲۹	اجتماعی
۰/۷۹۱	۰/۸۴۱	کالبدی

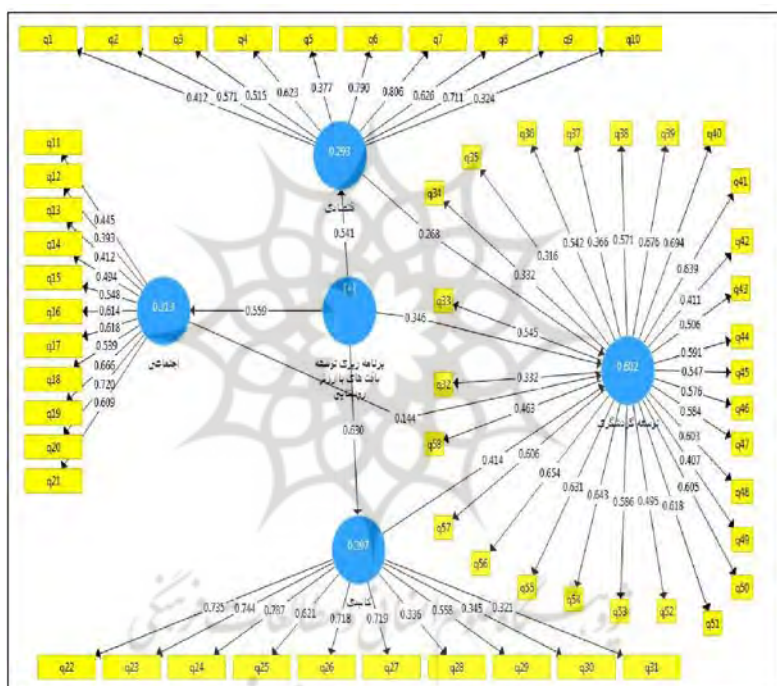
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹.

پژوهش با استفاده از مدل‌یابی معادلات ساختاری

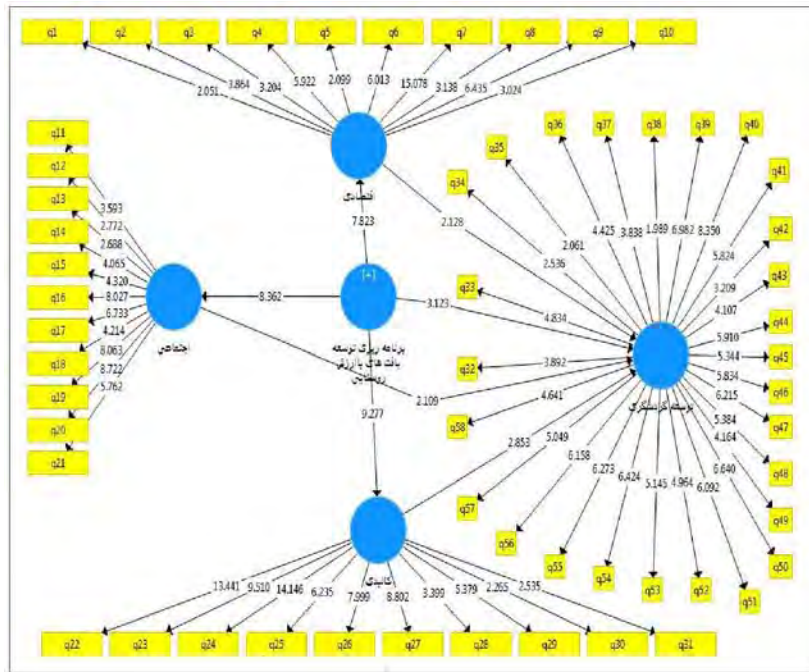
در این قسمت به بررسی رابطه بین متغیرهای پژوهش بر مبنای فرضیه‌ها پرداخته شده است. در واقع در این قسمت با استفاده از نرم افزار Smart PLS و بهره جستن از معادلات ساختاری به بررسی این ارتباط اقدام شده است. بررسی ارتباط بین متغیرها در قالب الگوی معادلات ساختاری نشان داده شده در شکل‌های

1. Reliability
2. Coefficient of Cronbach's alpha
3. Coefficient of Composite Reliability
4. Loadings factors

(۲ و ۳) مورد آزمون قرار گرفت. به منظور محاسبه ضرایب مسیر، واریانس تبیین شده متغیرهای وابسته توسط متغیرهای مستقل از آزمون PLS Algorithm استفاده شد. نتایج جدول (۴) نشانگر آن است که کلیه فرضیه‌های پژوهش مورد تأیید واقع می‌شوند به گونه‌ای که به طور کلی برنامه‌ریزی توسعه بافت‌های باارزش روستایی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۳۴ و مقدار $۳,۱۲T$ تأثیرگذار بوده است. در این میان شاخص اقتصادی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۲۶ و مقدار $۲,۱۲T$ ، شاخص اجتماعی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۱۴ و مقدار $۲,۱۰T$ ، و شاخص کالبدی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۴۱ و مقدار $۲,۸۵T$ اثرگذار بوده است. بر این میان شاخص کالبدی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۴۱ بیشترین تأثیر و شاخص اجتماعی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۱۴ کمترین تأثیر را داشته است.

شکل ۲- ضرایب مسیر و بارهای عاملی. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹.

شکل ۳- نمرات t مسیر. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹.

مطابق با شکل ۳، تمامی ضرایب سؤالات از ۱/۹۶ بیش‌تر هستند و به این معناست که روابط مؤلفه‌ها با سؤالات معنادار با سطح اطمینان ۰.۹۵ است. و همچنین تمام روابط بین مؤلفه‌ها بالاتر از ۱/۹۶ هستند. نتایج کلی حاصل از شکل (۲ و ۳) در جدول (۴) فراهم شده است.

جدول ۴- مسیر فرضیه‌ها و بررسی آن‌ها

نتیجه بررسی	β	α	T	Z / α	غیرمستقیم	مستقیم	مسیر فرضیه		
تأیید	۰/۳۴	۰/۵/۰	۳/۱۲	۱/۹۶		✓	توسعه گردشگری	<	برنامه ریزی توسعه بافت‌های بارز روستایی
تأیید	۰/۲۶	۰/۰/۵	۲/۱۲	۱/۹۶		✓	توسعه گردشگری	<	اقتصادی
تأیید	۰/۱۴	۰/۰/۵	۲/۱۰	۱/۹۶		✓	توسعه گردشگری	<	اجتماعی
تأیید	۰/۴۸	۰/۰/۵	۴/۹۳	۲/۸۵		✓	توسعه گردشگری	<	کالبدی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹.

بر اساس نتایج فوق می‌توان بیان داشت که توجه به شاخص‌های اقتصادی در بافت‌های با ارزش روستایی و نحوه قرارگیری اتاق‌ها و محل‌های فعالیت‌های اقتصادی همچون کشاورزی و دامداری و فعالیت‌های صنایع دستی در دل بافت‌ها و نیز میزان پراکنش آنها در یک واحد مسکونی و حتی فراتر از آن در خود روستاها و بازسازی آنها و توجه دادن گردشگران به آنها می‌تواند به توجه هر چه بیشتر گردشگران و توسعه گردشگری منجر شود. همچنین توجه به ارزش‌های اجتماعی در بافت‌های با ارزش روستایی و توجه

به سنت‌های اصیل فرهنگی و اجتماعی نهفته در این اجتماعات مانند نحوه قرارگیری ورودی زنان و مردان، جداسازی فضاهای درون منازل به لحاظ شرعی و عرفی، میزان توجه به مهمان و... و بازپروری و بیان آن برای گردشگران و تدوین سند جامع در این زمینه می‌تواند به رونق هر چه بیشتر گردشگری و توجه گردشگران به آن شده و توسعه روستاها را در پی خواهد داشت. از طرفی زمانیکه بافت کالبدی روستا به لحاظ شکل و معماری و ظاهر مورد بررسی، بازبینی و طرح‌ریزی بر اساس بافت سنتی آن صورت گیرد، به تبع بر روح و روان گردشگران و میزان خوشایندی آنها اثرگذار بوده و زمینه ساز توسعه و گسترش گردشگری و حضور هر چه بیشتر آنها به روستا شده و می‌تواند رونق معماری و توجه به سنت‌ها و ارزش‌های بومی شده که البته این کار به صورت دوطرف می‌باشد که هر چه بافت با ارزش رونق یابد، توسعه گردشگری رونق یافته و هر چه گردشگری رونق پیدا کند، توجه به بافت‌های با ارزش روستایی نیز بیشتر خواهد شد.

نتیجه‌گیری

بر اساس آنچه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت مشاهده گردید که به طور کلی برنامه‌ریزی توسعه بافت‌های با ارزش روستایی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۳۴ و مقدار ۳,۱۲T تأثیرگذار بوده است. در این میان شاخص اقتصادی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۲۶ و مقدار ۲,۱۲T، شاخص اجتماعی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۱۴ و مقدار ۲,۱۰T و شاخص کالبدی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۴۱ و مقدار ۲,۸۵T اثرگذار بوده است. بر این میان شاخص کالبدی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۴۱ بیشترین تأثیر و شاخص اجتماعی بر توسعه گردشگری با ضریب مسیر ۰/۱۴ کمترین تأثیر را داشته است.

در تبیین نتایج می‌توان بیان داشت که زمانی که بافت‌های با ارزش روستایی مورد مرمت و بازسازی و نیز حفظ قرار می‌گیرند، به تبع گردشگرانی که وارد روستا می‌شوند از جاذبه‌های معماری روستا، لذت برده و خاطرهای خوش را با خود به همراه خواهند برد و این امر سبب کشانده شدن بیشتر گردشگران به روستا شده که این امر در زمینه‌های اقتصادی و شاخص‌های آن در بهبود وضعیت اقتصادی مردم محلی، بهبود تعاملات و مشارکت مردم محلی در نگهداری از بافت‌های با ارزش روستایی و تلاش هر چه بیشتر در روند بازسازی بافت‌های با ارزش روستایی با توجه به مزایایی متعدد آن خواهد شد.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر با نتایج تحقیق هالارد (۲۰۱۵) که در مقاله‌ای به چالش‌ها و فرصت‌های گردشگری روستایی به شیوه توصیفی اقدام نموده است، همسو بوده و نتایج بیانگر آن است که در گردشگری روستایی نیاز به درک محیط زیست روستایی، جمعیت‌شناسی، زمینه‌های اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در این مکان است، نتیجه پژوهش تأثیر بازاریابی گردشگری روستایی در هند را بررسی می‌کند، گردشگری روستایی می‌تواند در شکل‌گیری جامعه ما کمک کند. در نتیجه اثرات مثبت و منفی بر جامعه روستایی و همچنین جوامع شهری داشته باشد. همچنین با نتایج تحقیق عنابستانی (۱۳۹۵) که به بررسی آثار اجرای طرح‌های بهسازی بافت‌های با ارزش بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی، پرداخته است، همسو بوده و نتایج حاصل بررسی نشان می‌دهد که بهسازی بافت با ارزش با در نظر گرفتن کالبد و شرایط محیطی هر روستا و جلوگیری از ساخت‌وساز غیربومی منجر به تغییرات اجتماعی، کالبدی، زیست-محیطی

و اقتصادی مثبتی شده است اما وجود شرایط طبیعی نامساعد مانند بحران‌های طبیعی و استقرار نامناسب روستا، کیفیت طرح‌ها را به ویژه از بعد اقتصادی و زیست-محیطی پایین آورده است. بدین منظور جهت بهسازی و احیای بافت باارزش روستایی پیشنهادهایی در پنج مقوله شامل مرمت بافت، خدمت رسانی، گردشگرپذیری، امنیت و توسعه اجتماع محلی ارائه شده است که هر پنج مقوله به گونه‌ای لازم و ملزوم یکدیگرند و در راستای دست یافتن به توسعه مطلوب باید به هر پنج مقوله توجه گردد.

بر اساس نتایج به دست آمده می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه کرد:

- توجه دائمی و نظارت بر حفاظت، احیا و مرمت بافت و کالبد روستاهایی که دارای چشم‌انداز ویژه گردشگری در دهستان سمام هستند.
- ساماندهی هسته کهن و باارزش روستا در رابطه به سکونت و تولید (توجه ویژه به کشاورزی و دامداری و بهره‌گیری از توریسم خلاق روستایی برای حفاظت هر چه بیشتر از هسته کهن).
- حفاظت و احیای ارزش‌های فرهنگی، تاریخی، کالبدی- فضایی، معماری و منظر روستایی در دهستان سمام بر اساس ظرفیت و الگوهای نمونه و بر مبنای الگوی سیستمی چراکه؛ احیاء بناها و بافت‌های با ارزش روستایی در ارتباط مستقیم با زندگی ساکنان و عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی روستا می‌باشد که سلسله مراتبی زنجیره‌ای با هم دارند و هر دانه ارتباط مستقیمی با کل مجموعه برای تأکید بر ارزش‌های مکانی از تمام وجوه و موجودیت‌ها دارد.
- شناسایی و ارتقای ظرفیت‌های روستا در زمینه توسعه گردشگری در بخش‌های بافت باارزش به خصوص روستاهای کوهستانی.
- ارتقای کمی و کیفی عرصه‌های زیست و تولید روستایی به ویژه در بخش‌های کشاورزی و دامداری و تلاش برای رونق و استفاده از ظرفیت تولیدی برای فروش به گردشگران.

منابع و مآخذ:

۱. آریانپور کاشانی، م. ۱۳۸۲. فرهنگ بزرگ یک جلدی پیشرو آریانپور، نشر الکترونیکی و اطلاع‌رسانی جهان رایانه، تهران.
۲. اکرمی، غ، سامه، ر. ۱۳۸۷. فراگیری، جامع نگری و چالش‌ها در طرح بهسازی بافت‌های باارزش روستایی، فصلنامه آبادی، سال هجدهم، شماره ۶۰، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، تهران.
۳. باقری، ز، مهدیون، ج، نصر زنجانی، ب. ۱۳۹۸. بررسی و تحلیل رویکرد احیا و باز زنده‌سازی بافت با ارزش روستایی در ایران، اولین همایش ملی کیفیت در فضاهای معماری و شهری، زنجان، دانشگاه زنجان.
۴. حاجی زاده، ک، نعمتی، و، پور کریمی، پ. ۱۳۹۳. تأثیر گردشگری روستایی در بهسازی و حفاظت بافت باارزش روستایی مطالعه موردی: روستای کندوان، دومین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط-زیست پایدار، همدان، انجمن ارزیابان محیط زیست هگمتانه، دانشکده شهید مفتح.
۵. حیدری، س. ۱۳۹۶. بررسی و ارزیابی نقش اجرای طرح‌های توسعه‌ی گردشگری روستاهای توریستی مطالعه ی موردی: روستای توریستی صور در شهرستان بناب، جغرافیا و توسعه، ۷۹(۱): ۱۰۰-۱۲۰.
۶. رکن‌الدین افتخاری، ع، قادری، ا. ۱۳۸۱. نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی، فصلنامه مدرس، دوره ۶، شماره ۲، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
۷. زیاری، ک. ۱۳۸۰. اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، انتشارات دانشگاه یزد، یزد.
۸. سادات موسوی، ص. ۱۳۹۲. ارزیابی اثرات اجتماعی-اقتصادی طرح‌های بهسازی بافت با ارزش روستایی، مورد: روستای اسلامی، استان یزد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم - تهران - دانشکده جغرافیا.
۹. طالب، م. ۱۳۸۷. «مبانی نظری مشارکت اجتماع روستایی در برنامه‌ریزی گردشگری روستایی ایران»، فصلنامه روستا و توسعه، ۱۱(۴): ۴۶-۶۲.
۱۰. عنابستانی، ع. ۱۳۹۵. بررسی آثار اجرای طرح‌های بهسازی بافت‌های باارزش بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۸۵: ۱۱۷-۱۳۰.
۱۱. مجیدی، ر. ۱۳۹۸. تأثیر بافت باارزش تاریخی در رونق گردشگری روستای خاوه (شهرستان ورامین)، نخستین کنفرانس ملی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و روستایی، تهران، مرکز بین‌المللی همایش‌ها و سمینارهای توسعه پایدار علوم جهان اسلام-موسسه آموزش عالی حکمت.
۱۲. مرکز مطالعات و خدمات تخصصی شهری و روستایی. ۱۳۸۵. مدیریت و ساماندهی بافت‌های فرسوده روستایی، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی، تهران.
۱۳. مظاهری، م. ۱۳۸۰. حفاظت و ساماندهی بافت‌های باارزش روستایی، فصلنامه مسکن و انقلاب، شماره ۹۳، بنیاد مسکن، تهران.

۱۴. نوری نژاد، ح. ۱۳۸۹. حفاظت و باززنده‌سازی بناها و بافت‌های با ارزش روستایی. مسکن و محیط روستا. ۲۹ (۱۳۲): ۳۹-۴۶.
۱۵. یوسفی، ر، نصرتی بیابانکی، خ. ۱۳۹۸. گردشگری خانه‌های دوم با توسعه روستایی و معماری بومی، همایش ملی توسعه پایدار (با رویکرد فرصت‌ها و چالش‌های سرمایه‌گذاری در منطقه ترشیز)، کاشمر، مرکز آموزش عالی کاشمر.
16. Garrod, B. 2006. Re-conceptualising rural resources as countryside capital: The case of rural tourism, *Journal of Rural Studies* 22 (2006) 117-128
17. Moeini, A. 2020. *Geography and Historical Geography of Gorgan and Plain*. Tehran: Book Printing Corporation.
18. Neto, F. 2013. A new approach to sustainable tourism development: Moving beyond environmental protection, *Natural Resources Forum* 27 : 212-222
19. sharpley, R. and J. 1997. *An introduction to rural tourism*, international Thomson Business Press, UK.
20. Tang. 2019. An integrated approach to the evaluating the coupling coordination between tourism and the environment, *Tourism management*, 46: 11-19.
21. Zhang, J 2006. Understanding Community Attitudes Towards Tourism and Host-Guest Interaction in the Urban-Rural Border Region, Vol. 8, No. 2, 182-204, May 2006